

MUZEUL NATIONAL AL TARANULUI ROMAN

'ADAKALE - BİR VARMIŞ, BİR YOKMUŞ' SERGİSİ

14 – 23 Haziran

Bükreş – İstanbul 2011

DIMITRIE CANTEMIR
ROMEN KÜLTÜR MERKEZİ
İSTANBUL

*When islanders
affectionately
touch their photos*

*– everything they have left, except memories –
as if they would pass beyond the paper
to a lost
paradise...*

Proje koordinatörü :

Magda Andreescu

Küratör :

Rodica Marinescu

Metinler: Carmen Mihalache

Romenceden Türkçeye tercümesi:

Dorinela Crețu

Azel Mavi Anton

Cavidan Asan Alper

Mizanpaj:

Mihaela Costandache

Power Point Sunum:

Oana Georgiana Lupu

*“Photographs represent more than simple patches
of paperboard for us. They are our life, the way there
used to be.”*

(Gheorghe Bob, Bucharest)

Katkıda bulunup bu girişimde bizi destekleyenlere müteşekkirdir ve minnettarız:

Bob Gheorghe, Husref Durgut, Mehmet Erdinci, Osman Ervin, Ahmet Engur, Ahmet Hasibe, Arif Radie, Mehmet Neriman Tasin, Ahmet Faret, Ahmet Meirem, Suliman Hatige, Nazim Keriman, Adalı Meral, Arif Sezer

Romen Kültür Merkezi – İstanbul

Porțile de Fier Bölgesi Müzesi – Drobeta Turnu Severin

‘C. Brăiloiu’ Kavmiyat ve Folklor Enstitüsü – Bükreş

Ulusal Film Arşivi

Ulusal Miras Enstitüsü

Ulusal Harita ve Eski Kitap Müzesi

ULUSAL ROMEN KÖYLÜ MÜZESİ

Romanya’daki, Bükreş’teki Romen Köylü Müzesi, köylü sanatına ve uygarlığına adanmış tanınmış bir kültür kurumudur. Müze, Neo-Romen mimari stilinde inşa edilen etkileyici bir binada değerli koleksiyonlarını sergilemekte: 100 000 nesneyi aşan bir miras, 3000 eski budun betimsel fotoğraf içeren cam negatif ve önemli bir yazılı ve sesli belge arşivi.

Müzenin, hem mirasın toplanması, korunması ve değerlendirilmesiyle, hem etnolojik ve etnomüzikolojik araştırmayla, görsel antropolojiyle, hem de kültürel programlar ve eylemlerle ilgilenen birçok bölümü var.

Temsil ettiği şey ve faaliyetleri için, Romen Köylü Müzesi birçok ödül almıştır. En önemlisi, 1996’da aldığı Avrupa Konseyi’nin himayesinde işleyen bir kurul tarafından verilen Avrupa Yılın Müzesi ödülüdür (European Museum of the Year – EMYA). Romen Köylü Müzesi, sadece 6 yıllık ömrün ardından bu ödüle sahip olan Orta ve Doğu Avrupa’daki ilk müze olup, 21 ülkeden 64 müzeyle rekabet içinde olup bu ödülü kazanmıştır.

‘ADAKALE - BİR VARMIŞ, BİR YOKMUŞ’ SERGİSİ

İstanbul Romen Kültür Merkezi, Bükreş Ulusal Romen Köylü Müzesi ile beraber 14 - 23 Haziran 2011 tarihleri arasında Intercultural Art Dialogues Days Festivali kapsamında, 1971’de 1. Porțile de Fier Hidrosantrali’nin engelleme gölünün suları tarafından kaplanmış Tuna nehri üzerindeki Adakale adlı bir ada hakkında bir belgesel sergi düzenliyor. Yüzlerce çalkantılı tarih yılı, tamamlanmış kaderlerle Osmanlı ve Habsburg İmparatorlukları sınırında yaşanmış hikâyeler, sular arasında doğmuş söylenceler ve efsaneler adıyla beraber suların altında uyuyor.

Hem ada sakinleri için, hem de adayı bir zamanlar gezenler için, Adakale cennet gibi bir yer idi.

‘ONCE UPON A TIME... ADA KALEH’ (Adakale - Bir Varmış, Bir Yokmuş) isimli sergi, batırılmış adanın hikâyesini anlatarak, acı bir kadere sahip olan eşsiz bir yeri keşfetmek için ziyaretçileri bir zaman yolculuğuna davet ediyor. Aynı zamanda sergi, bir takım bağlamsal siyasi kararların dramatik toplumsal etkilerine tanık olan ada sakinlerinin tahliye sonrasındaki kaderlerinin izini sembolik bir şekilde takip ediyor. 1968 yılında, 1. Porțile de Fier Hidrosantrali’nin barajının inşa edilmesi amacıyla komünist rejiminin emrettiği kamulaştırma eylemi sonucunda, çoğunlukla Türk olan ada halkı Turnu-Severin şehrine ya da ülkenin başka kasabalarına taşınmayı seçti ve sahip olduğu evlerin tapularını yerli yetkililere devretmek zorunda kaldı.

Bölgede Müslümanlar için hiçbir ibadethanenin bulunmaması, birçok eski ada sakininin gurbet yolunu tutup, özellikle Türk nüfusu ve Müslüman ibadethaneleri olan Dobruca’ya, ya da asıl memleketi olan Türkiye’ye gitmesine sebep oldu. Sergi, sözlü tarih itiraflarından ve

hâlâ işleyen toplumsal hafızada saklanmış anılardan başlayarak, sıradan günlük hayata içeriden bir göz atıyor. Sayıları giderek azalan dağılmış adalılar, adayı canlarında canlı tutuyorlar. Sular arasında doğmuş canlar. Göç edenlerle yapılan röportajlar, onların özel arşivlerindeki fotoğraflar, eski evlerinden alıp sakladıkları az sayıda nesne, kaybolan cenneti yeniden kuruyor ve aynı zamanda emsalsiz bir yaşam deneyimini hatırlatan bir yer hazırlıyorlar.

Kişisel hikâyeler, aile kaderleri, yaşama yöntemleri, yerel kültür ve zanaat örnekleri ‘candan’ bir sergide toplanıyor. Bu serginin, hem çoğu şimdi Türkiye’de yaşayan eski adalıların özgün kimliğini yeniden öne sürme fırsatı, hem de adanın ve sakinlerinin dramatik kaderini yeniden ortaya koymak anlamında tarihsel bir iade olması istenir. Girişimimizin bilimsel anlamından çok, nostaljik bir nüansı var ve gerçekleşmesi gerekir çünkü adanın son sakininin yok olmasıyla, Adakale fenomenine tanık olanlar da yok olacak.

Vaktiyle, Tuna nehrinin ortalarında bir yerde uzunluğu 1750, genişliği 400 metre olan bir ada vardı.

Antik dönemde bu sahanın ilk belgesel zikredilişleri; belirsizdir birkaç şahsiyetin verdikleri bilgiye göre, belirgin bir mitolojik karaktere sahip olan Ada’ya farklı isimler verilmiştir

Bunlardan ilki Eratosthene’dir ki Argonotlar için yazdığı şiirde adayı Yernis adıyla anıyor. (Argonot-Argo gemisine binip, Colchida’ya doğru giden Yunan kahramanlara verilen isimdir.)

Yine mitolojiden öğreniyoruz ki Herkül buralardan geçmiştir dev Geyron’un diyarını fethetmek için. Kıbrıs’ta bulunan bir kabartma resimde de, sularından beliren bu bir parça toprağa Erythia Tuna nehrinin denmektedir.

(Herodot), ADA KALEH (Orta Çağ’da), YENİ ORŞOVA (1696), PORIZZA (1713), CAROLINA (1716), ADA-I-KEBİR (1800). Ada, Türk hükmü altında taşıdığı ADAKALE ismiyle meşhur olup yok oldu.

Ulaşılması zor olan, bölgedeki Akdeniz ikliminin sayesinde selvi, incir, zeytin ağaçlarından oluşan gür bitki örtüsüne sahip olan, ekseriya güneş ışığından yararlanan ada, nehrin iki kıyısını sınırlayan dağların üstünden Tuna’nın parlaklığında kocaman bir çiçek sepeti gibi görünürmüş.

1971 yılı civarında, ada batırılıp Romanya’daki komünist rejiminin bir yapmasına, Demirkapı Barajı’na yer açıldığında, adada yaklaşık 150 aile, yıldız şeklinde tarih dolu eski bir kale, biri konfeksiyon diğeri sigara üreten iki önemli fabrika, bir elektrik tesisi, bir sinema, iki ibadethane, Müslüman ve Ortodoks, sezon içerisinde adanın egzotik havasına, incir şekerlemesinin, gül lokumunun ya da aromalı sigaraların eşsiz tadına kapılan sayısız turistle dolan birçok kafe ve restoran bulunmaktaymış.

Doğum yerlerinden yüzlerce kilometre mesafeye taşınmaya zorlanan sakinlerin göç etmeleri sözlere dökülmesi zor dramlara sebep oldu. Hayat birikimlerini kaybetmek ve kök saldıkları yerden ayrılmak bazılarının hayatına mal oldu. Derin kederin kurbanları vardı, ama hayat-ta kalanlar hatıralarını kaybetmediler. Ada onların kalplerinde yaşıyor ve eski adalıların anılarından onlara ithaf ettiğimiz bu sergiyi oluşturduk.

1964

Romanya ve eski Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin ortaklaşa yaptırdığı hidroelektrik santrali Demir Kapı üzerinde çalışmalar resmen başlıyor.

1967 - 1970

Adadaki bütün binalar yıkılıyor ve Turnu Severin yakınlarındaki Şimian Adası'nda kale kısmen yeniden oluşturuluyor. Tuna nehrinin suları altında kalmaya başlayan Ada'da yaşayanlar Ada'yı terk ediyorlar ve ülkedeki diğer şehirlere taşınıyorlar (Orşova, Turnu Severin, Bucureşti, Constanţa ve başka şehirler) Birçoğu Türkiye'ye göç etmeyi tercih ediyorlar.

1971

Hidroelektrik santrali barajının kurulmasıyla birlikte, nehrin su seviyesi 40 metreye yükseliyor ve yaşlı Ada Kaleh sular tarafından yutulmuş kayboluyor. Onunla birlikte yüzlerce yıllık tarih de ...

Drobeta Turnu Severin şehri, Orşova şehrine bağlayan kara yolunun kenarında mavi bir kilometre taşı, sadece 2 kilometrelik, ama zengin bir tarihe sahip olan, bugün Tuna nehrinin sularına gömülmüş olan küçük bir adayı hatırlatıyor: ADAKALE. Ada hâlâ orada, 1971'den beri suların altında ebedî uykusunu uyuyor, ama onu canlandırmış olan toplum tamamen dağıldı...

Bilinmeyen bir zamanda Drobeta Turnu Severin şehrine 20 km, Demirkapı (Portile de Fier) hidroelektrik santralının şimdiki barajına 4 km uzaklığında suların altından ortaya çıkmış adanın, tahliye sırasında 890 000 metre kare yüzey alanı ve çoğu Türk asıllı olmak üzere 500 kişilikten fazla nüfusu vardı. Zaman içerisinde, adayı zikreden eski zaman alimlerinin veya Habsburg ya da Osmanlı İmparatorluğu gibi geçici hükümdarların sayesinde, adanın birçok ismi vardı: YERNIS (Eratosthenes) ya da CERNE (Cornelius Nepos), ERYTHIA, CONTINUSA (Arien, Plinius), CYRAUNIS

Tarihçi Pindar da Ada'nın ismini Herkül'sün ismine bağlıyor, kahraman, buraya kutsal zeytini toplamak için geliyor, zeytin ki Olympos'taki Zeus'un tapınağına götürülecekti.

Başka yazarlar, örneğin Arieu, tarihçilerden Pliniu, Dionisiu Periegetul ve Priscian, Ada'yı Continusa adı altında anıyorlar.

Herodot, Cyraunis adasının zeytin ve yabani üzümü bağları ile dolu olduğunu tasvir ediyor.

Cornelius Nepos, (daha gerçekçi olarak) adanın büyüklüğünün yaklaşık 2958 metre olduğu belirtip Cerne diye adlandırıyor.

Orta Çağ'da Ada'yla ilgili anlatılanlar daha çok ve daha kesindir, çünkü bu çalkantılı ortamdaki dönem savaşları, özel bir stratejik önem kazanıyor. Uzun süre için Osmanlı İmparatorluğu ve batı politik oluşumlar arasında anlaşmazlık sebebi haline gelen, küçük ada sırasıyla savaşçı kırıllıklar ve imparatorluklar tarafından yönetiliyor. Bu şekilde Tuna nehri, bugünkü Demir Kapı bölgesinde, Hristiyan ve Müslüman âlemin arasında bir kapı haline gelir.

1390

Ada, Bayezid'in emiri olan Firuz Bey liderliğindeki Türkler tarafından işgal edilmiştir.

1402

Bayezid'in Ankara Savaşı'ndaki yenilgisinden sonra Ada'yı Sırbistan'ın despotu, Stefan Lazarovici işgal etmiştir.

1417

Türkler Ada'ya dönüyorlar, ama kısa bir süre için, çünkü Macaristan Kralı Sigismund Ada'yı bir yıl sonra işgal edecektir.

1430

216 nüfuslu adanın anıldığı ilk resmi belge – Ada'dan Saan diye söz ediliyor - Macaristan Kralı Sigismund tarafından Tuna'ya getirilen Töton Şövalyeleri kumandanı tarafından düzenlenen rapordur.

1452

Adrianopol (Edirne) Antlaşması ile, II. Mehmet Macaristan'a pek çok hak ve Ada üzerindeki hakimiyetini de tanıyordu. Buna rağmen

Türklerin akınları devam edecektir.

(1455'te Saan adasının kısa bir Türk işgalinden söz ediliyor).

1526

Mohaç Savaşı'ndan sonra, Avrupa'da Osmanlı gücünün doruk noktasına ulaşmıştır. Ada Türkler tarafından uzun bir süre için yeniden fethediliyor.

1696

Birçok çekişmeden sonra, Ada, Yeni Orşova adı ile, Habsburglara geçici olarak döner.

1713

Eugeniu de Savoia'nın bir mektubunda, Ada'yı Porizza adıyla anıyor.

1716

Bir Avusturya haritasında, ada Carolina adıyla yer alıyor.XVIII.yüzyılda, Türk kroniklerinde Ada'danAtak, Adak veya Ada-I-Kebir (Büyük Adacık) adları söz ediliyor.

1717

Savoy Prensi Eugene adayı işgal ediyor. 1718'deki Pasarofça (Passarowitz) barışıyla Ada Habsburg egemenliğine (Habsburg Hanedanının sınırı oldu) geçiyor. Adanın uçlarına yer altı yollarıyla bağlı küçük kaleler inşa ediliyor,bir gıda ambarı ve mühimmat depoları yapılıyor. Sonraki 20 yıl içinde burası yıldız şeklinde bir kale olacaktır, altı kapılı ve yirmi kuleli.

1739

1733'te Ada topa tutuluyor ve geçici olarak Türkler tarafından işgal ediliyor. 1739'daki Belgrad Antlaşması'yla Osmanlı egemenliğine geçiyor.

1788

Ada zaten bazı haritalarda Ada-Kale adı ile görünüyor (Ada – Kale).

1790

Ağır bir bombardımandan ve bütün bir kış süren bir ablukadan sonra,Yeni Orşova adası kısa bir süre için Avusturya hakimiyetine dönüyor. XVIII. yüzyıl boyunca, 1720'den kalma, eski Avusturya komutanlık merkezine, ahşap bir minare eklenerek camiye çevriliyor.

1810

İşgalci çetelerin baskınlarını durdurmak için Tudor Vladimirescu önderliğinde bir tabur, adayı işgal ediyor. Sultana itaat etmeyen bu kişiler (ünlü Pazvanoglu dahil) yıllardır Tuna'nın kuzeyindeki köyleri terörize ederek köylerde keyiflerine göre yağma ve talanlar yapıyorlardı.

1848

Romen Beyliklerindeki Paşoptiste Devrimi'nin (48 Devrimi) liderleri (N. Bălcescu, C.A.Rosetti ve başkaları) Türkler tarafından tutuklanır ve geçici olarak Ada Kaleh'ye hapsedilirler. Aynı kaderi 1849 yılında Macar devrimci Lajos Kossuth'ta paylaşmıştır.

1878

Osmanlı İmparatorluğu Çarlık İmparatorluğu tarafından yenilince, Berlin Barış Kongresi ile sağlamlaştırılan, Avusturyalılar, Antlaşmada öngörülmediği halde Tuna üzerindeki Ada'yı hakimiyetine geri alıyorlar.

1885

Ada açık garnizon olarak ilan ediliyor ve resmen Ada Kaleh adını alıyor.

1923

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'nın yeniden yapılandırılması kapsamında, bir referandumun ardından Ada Kaleh adasındaki nüfus Romanya'ya ilhak istiyorlar. sadece basit bir yönetim değişikliği ama Türkler alıştıkları biçimde yaşamaya devam ediyorlar.

Bükreş'teki liderlerin unutulmaz iki ziyareti (1931'de Kral Carol II. Ve 1949'da Gheorghe Gheorghiu-Dej) Ada'nın güçlü bir şekilde gelişme ve modernleşmesini teşvik etmiştir. Bu egzotik yerin turistik karakterini de vurgulayarak. Kral, Adalılar tarafından satılan ürünlerin satışından vergi almamıştır. Bu sayede küçük bir sigara fabrikası kurulmasını kolaylaştırmıştır, ve Dej'in burada bir tekstil fabrikası kurma kararı Adanın ekonomik önemini güçlendirmiştir.